

PER-GÖRAN CARLSSON

Den svenska myntmarknadens utveckling 2009-2019

Med denna rubricerade artikel fullbordas en triologi som återger självupplevda händelser i den svenska relaterade myntmarknadsvärlden sedan 1969 och 50 år framåt till skrivande stund. Att få teckna dessa minnen har varit och är ett härligt återseende kring myntauktioner, myntmässor, internetauktioner, samlare, karakterer och profiler, föreningslivet, händelser och observationer som satt kontur och färg, riktning och fart på hobbyn. Detta senaste decennium har väl uppvisat en omsättning av allsköns rariteter som söker sitt motstycke i myntmarknadshistoriken. Närmast kan man dra jämförelser med auktionsutbudene kring förra sekelskiftet då bland andra Oldenburgs storsamling skingrades på ett antal Bukowski-auktioner. Som var fallet då tenderar historien i stora drag upprepa sig, nämligen det konstaterbara faktum att när storsamlares samlingar skingras på publika auktioner är det inte bara en milstolpe som går till hävderna utan visar sig attrahera nya intressenter som pånyttföder samlarintresset och säkrar fortsatt hög efterfrågan på attraktiva objekt. De numismatiska klenoderna må tala för sig själva och står ofta i en egen överlevnadsklass.

Hobbyn skulle aldrig frodas om inte samlarbredden fanns, väl förankrad bland vanliga löntagare som envetet och kontinuerligt konsumeras förvärv genom sitt prioriterade disponibla ekonomiska överskott. Detta samlande drivs med fokus på de numismatiska föremålen - mynt, medaljer, sedlar, polletter, kunskapslitteratur - som representativa föremål från tidsåldrar, händelser, konstnärlig och teknisk utveckling. Kvalitet må vara av underordnad betydelse vilket också medger för begränsade kassor att anskaffa relativt rariteter som - inte sällan - förbises eller ratas av resurstarka samlare. För en del väcks intresset i tidig ungdom, när läskunnigheten och nyfiken utvecklas, dock med månadspengens

begränsningar men kanske med välvilligt inställda föräldrars bidragande insatser som en fortlöpande uppmuntring. För andra väcks intresset efter ordinarie livets många måsten när man har tid och resurser att ägna sig åt nya passioner. Då kan det å andra sidan gå väldigt snabbt och bli intensivt som leder till uppbyggnad av speciella samlingar eller allsidigare kollektioner. Sådana fundamentala krafter har bidragit till en generell nivåhöjning på samlarvärdet att liknas vid en åtminstone dubblering under detta decennium. Givetvis är detta konstaterande en generalisering, med undantag åt båda håll, vilket jag exemplifierar mer om längre fram i denna artikel.

Den svenska myntmarknaden var länge ett regionalt fenomen formad av den långa traditionen bland nordiska samlare och ibland deras gränsöverskridande intressen för varandras länders numismatiska objekt. Nu, ett par decennier in på 2000-talet, har utbredningen av internethandeln, samt s.k. e-auktioner gjort marknaden geografiskt konturlös. Svenska objekt har utan tvekan attraherat en internationell publik, som vanligtvis typsamlar och globaliseras sina samlingar med innehav av gärna svenska exempelvis guldbmynt, riksdalar och plåtmynt. De likaså intressanta småmynten i silver och koppar stannar vanligtvis inom landets gränser och specialsamlas och forskas kring, med stöd av den mestadels svenska språkiga litteraturen till buds. Denna egenart har vi gemensamt med en del andra länder vars frodiga utbud fördelas mellan internationell efterfrågan och lokala specialsamlare. Till skillnad från gångna tiders tryckta illustrerade auktionskataloger och lagerlistor har internets tekniska förutsättningar bidragit till att sprida och tillgodogöra sig digitala bilder på ett fantastiskt detaljerat sätt. Således kan man från sin egen fåtölj delta on-line - i realtid - på

de flesta internationella auktioner samt bilda sig en bra uppfattning om objektens konditioner, till och med ibland bättre än vid okulär besiktning eftersom objekten vanligtvis fotograferats *innan* de förpackats i skyddande plastfickor.

Det från början amerikanska systemet/fenomenet med inkapsling av kvalitetsbestämda mynt fortsätter att utvecklas, dominerat av företagen NGC och PCGS. Så kvalitetsbestämda och skyddskapslade mynt har ökat acceptansen, inte minst borta på asiatiska marknader som nu efterfrågar alla möjliga världsmynt, även svenska, givet att de är äkta, kvalitetsbestämda och skyddskapslade - på gott och ont kan alltså kunderna köpa "blint", utan egna kunskaper men med sina samlingspreferenser och ideal som urvalsparametrar. Visserligen kan lokala marknader ha annorlunda kvalitetsbedömning än de av amerikanskt synsätt/standard strömlinjeformade etiketterade kvaliteterna som mynten i skyddskapslar har. Därför finns fortfarande en dynamik i hur objekten värderas och vilka nivåer vinnande auktionsbud kan nå. Även om den skandinaviska och övriga europeiska marknaden fortfarande är konservativa och ifrågasätter behov och nyttja med inkapslade mynt har insikten ökat och förstärkts av att man når fler och mer "motbjudande" kunder med kapital och intresse, som myntmarknaden tidigare inte nådde fram till. Ett svenskt pedagogiskt exempel är också hur Bonde-samlingens svenska mynt - se mer nedan - såldes 2007-2010 på traditionellt svenskt sätt med tryckta kataloger som nådde mestadels den svenska och nordiska marknaden, vilket resulterade i klubbade priser som den marknaden och kunderna förmådde. När sedan en hel del Bonde-mynt återkom snart på marknaden när Hagander-samlingen 2011-2012 - se mer nedan - utbjöds i Tyskland genom Künkers omsorg (i samverkan med Nordlinds), nyttjades en fullödigare internetmarknad, samt en mäktigare distributionslista av kataloger till världens alla hörn. Den positiva resultatskillnaden var genomgående tydlig trots det korta tidsintervall 3-5 år som gått. En del sådana mynt har sedan dess också skyddskapslats och florerar på de internationella myntmässorna och dithörande auktioner i London, New York, Florida, ANA, Hongkong, Macao och Singapore. Även ett slags tävlingsmoment har uppstått då hugade samlare kan låta registrera så kallade "registry set", exponera samt "mäta" sin samlarprestation i förhållande till konkurrenternas avseende kvalitetsfaktorn - applicerbart på myntserier

och "neutralt" kvalitetsbedömda av respektive bedömningsföretag. Till skillnad från frimärksbranschen har myntbranschen i Europa aldrig organiserat "utställningstävlingar" men i USA är detta fenomen uppmuntrat sedan länge och ett populärt, lärorikt och pedagogiskt intressant grepp uppvisat på de stora myntmässorna landet runt. Det europeiska kynnet är snarare att verka/samla i det fördolda eller i en mycket trängre krets och inte utan vidare bli publik med sina samlningar. Internetbjudning medger också att inom vissa ekonomiska begränsningar delta med många gånger fler anbud än vad ens limit definierar, tills den är uppnådd. Det betyder att budgivningen är starkt underbyggd av budgivare som senare inte är med i slutstriden men medverkat till att aktivera och pressa upp nivån där slutstriden kommer att stå.

Bonde-samlingens epilog

På hösten 2010 hölls den sjätte och sista publika auktionen över den legendariska samling Bonde på Ericsberg. Sedan 2007 hade då Nordlinds mynthandel i Stockholm, i samverkan med firma Künker i Osnabrück, verkställt uppdraget att återföra till myntmarknaden en av de allsidigaste myntsamlingsarna som någonsin bildats i privat regi. Om detta är redan mycket redogjort för i föregående Samlad Glädje 2009 samt i fyrliga auktionreferat som bl.a. denna artikelförfattare

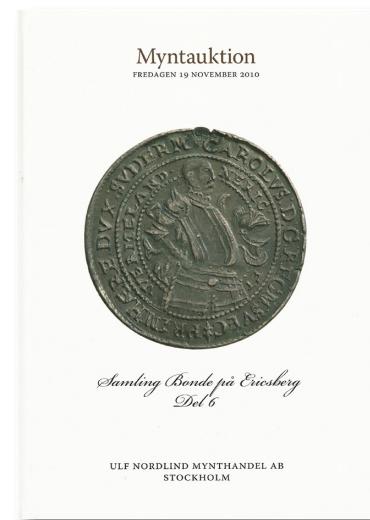

Fig. 1. Bondesamlingens episka unika hertig Karl-daler 1587, klubbades på auktionen till statliga Kungliga myntkabinettets samlningar och kan nu beskådas i permanenta utställningar till allmänhetens fromma.

publicerat i Svensk Numismatisk Tidskrift, SNT (exv nr 5, 2011, skannad version på föreningens arkivsida), en medlemstidskrift som utges av Svenska Numismatiska Föreningen. Särskilt värt att framhålla är katalogomslagets avbildade, märkvärdiga och unika daler 1587, präglad i Nyköping med hertig Karls stående bild. Troligen härstammande från Madais auktion 1788 (där artikelförfattaren bidragit med denna proveniens från ett pristecknat exemplar) mobiliserade nu KMK ett inköp på nivån 640000 kr plus 20 procent kommission. Vad därtill kan tilläggas är att trenderna förstärktes under de sista auktionerna, fler samlare tillkom och köpkraften höjdes kollektivt. Detta manifesteras av att samlingen, omfattande 4154 utrop objekt, klubbades för totalt drygt 63 miljoner svenska kronor. Till detta ska noteras två aspekter för att helhetsbelysningen ska bli rättvis. Plåtmyntsamlingen undanhölls auktionsförfarandet, likaså det numismatiska biblioteket (sånär som en avdelning äldre auktionskataloger som kom med i sista auktionskatalogen 2010). Ett litet och enklare urval vackra plåtar har behållits av ägarna för att representera den numismatiska traditionen på Ericksbergs slott, men resterande såldes därefter till två privata intressenter i separata uppgörelser. Samlingens största klenod alla kategorier är den berömda 19,7 kg tunga 10 daler SM 1644, det bäst bevarade exemplaret av Sveriges och - fortfarande - världens största präglade cirkulerade mynt (med undantag för några utländska präglade moderna «guldpuccar» på upp till 1000 kg vardera, men egentligen inte avsedda som cirkulerande nominalmynt). 10-dalern förvärvades av och innehålls i skrivande stund av Håkan Westerlunds Mynthandel. Det resterande numismatiska bibliotekets flera hundra nummer har så sent som under hösten 2018 som kommissionsuppdrag beskrivits gediget i en tryckt referenskatalog och erbjudits marknaden genom Mats Petersson, Centralantikariatet i Stockholm. Det är särskilt intressant så tillvida att flera klassiska titlar av stor sällsynthet kom fram (t.ex. den s.k. Brenner 91:an, prototypupplagan för den sedemera klassiska 2:a-upplagan av det kompletta verket, utgivet genom Keders försorg 1731), samt därtill många böcker och tryck med intressanta provenienser från 1700-talet och framåt, manifesterade av tidigare ägares namnteckningar och exlibris. Den bibliofila delen av Bondes numismatiska samlingar har erbjutits med trendsättande nya prisnivåer men intressant nog på kort tid omsatts till betydande delar.

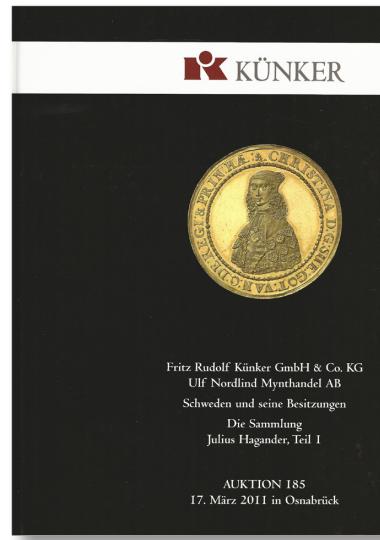

Fig. 2. Den under svensk besittning Riga-präglade magnifika 6-dukaten i guld med fantastiskt porträtt av drottning Kristina året 1644 då hon tillträdd sina regalier och verkställande makt pryder omslaget på första delauktionens katalog över Julius Haganders förnämliga samling och blev det dyraste myntet.

Samling Hagander

Julius Hagander, under sin aktiva tid dedikerat mest resursskarkast av alla samtidiga aktiva svenska myntsamlare, avled 2009. Samma år, strax före sin bortgång förvärvade han sitt sista mynt - en sliten 10-dukat från den svenska besittningen Elbing 1658, ett mäktigt guldkrant och det enda överkomliga i privat ägo. Priset på Bondes auktion var förmåligt, strax över 200000 kr. Detta kan jämföras med ett i samma valör bättre bevarat typmynt, Kristinas Stade 10 dukater 1650 som inköptes på Ahlströms auktion nr 36, 1987, också - då - för drygt 200000 kr. Exemplaret har dessförinnan ägts av greve Snoilsky och tillhörde en av de nio klassiska mynt och medaljer som Bukowski klagade bort på en särskild auktion nr 155, i särskild tilläggslista, 1903, efter Snoilskys död. Sedan 1960-talet hade Hagander sakta men säkert utvecklat en årtalsamling med fokus på guld- och riksdalersilvermynt från Sverige och dess besittningar. I samband med att Hagander i slutet av 1980-talet avvecklade sina industriföretag accelererade myntförvärven drastiskt och manifesterades redan 1996 genom en egen bekostad utgivning av en vacker referensbok över sin samling. Ytterligare under drygt 10 år därefter tillfördes kompletteringar till samlingen, därtill

utvidgad med en representativ del kopparmynt.

När så Hagander avled och arvingarna inte hade något särskilt intresse att behålla samlingen (sånär som ett 15-tal objekt vanliga guldbojekt tillika dubletter av Julius Hagander själv utvalda och återhållna för familjens räkning), kom den raskt ut på en serie auktioner genom Künker i Osnabrück. De magnifika auktionskatalogerna med fylliga beskrivningar och många fina uppförstorade bilder samt den internationella kundkrets som kännetecknar Künkers framgångsrika uppgång ledde till en stor försäljningsframgång. Till detta bidrog de på senare åren nya resursstarka kunderna som plötsligt hamnat i ett gynnsamt utbudsläge där man fick en både andra och tredje "chans" på objekt som efter Bondeauktionerna annars betraktats som "förlorade för denna generation". Även om de flesta objekten "återköptes" av svenska samlare, hamnade företrädesvis de tyngsta besittningspjäserna hos köpare från Baltiska länderna och Östeuropa, medan en del årgångsmaterial inhandlades av samlare från Norge och Finland. Noteras kan att 2-miljonersgränsen bröts igenom första gången av en episkt vacker Kristina Riga 6 dukater 1644 (det fortfarande dyrbaraste svenskrelaterade myntauktionsobjektet: 260000 euro + %), följt av en vacker Karl X Gustavs 8 dalers kopparplåtmynt 1659, tidigare inköpt privat från Bjarne Ahlström, Stockholm.

Den inledningsvis omnämnda 10 dukater 1650 från svenska besittningen Stade klubbades på Haganders auktion år 2012-25 år efter hans förvärv - för 75000 euro och återkom blott 6 år senare på auktionsmarknaden i december 2018 i Schweiz, nu klubbad för 180000 Chf. Den lika rara men slitnare tioudukaten från Karl X Gustavs Elbing klubbades på Haganders auktion för 48000 euro, alltså en dryg fördubbling av hans nominella kostnad bara 3 år tidigare. Detta kan väl tjäna som en bra illustration av att också i myntauktionsvärlden finns till synes kusar med liknande förutsättningar, men där - i dessa jämförande fall - raritet, bättre kvalitet och attraktiv proveniens var en betydligt mer vinnande kombination än enbart raritet!

Samling Lindberg

Nils J. Lindberg är en "oldtimer", väl över 90 år men till sinnet vital. Lindberg, med säte i Helsingfors, Finland, har sedan 1960-talet varit ett välbekant ansikte vid många auktioner i Stockholm och på kontinenten när betydelsefulla svenska typmynt varit utbudna. Hans internationella närvaro

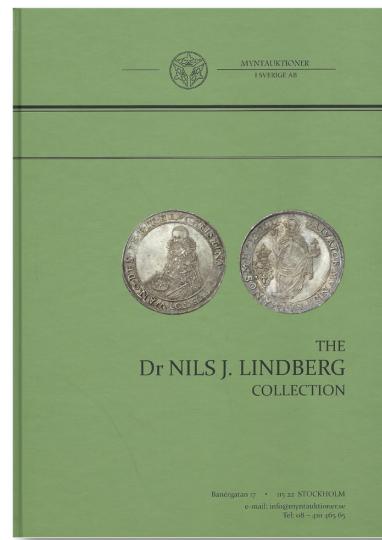

Fig. 3. En av vår tids mest utvalda typsamlingar svenska mynt har under mer än 50 års samlande skapats av en - finsk - samlare, Dr Nils J. Lindberg. Toppklenoden avbildad på samlingskatalogen är drottning Kristinas riksdaler, den första typen år 1633 - vacker som ett smycke!

underlättades av sin roll i finska näringslivet, därtill utvecklades en skaplig resursbas som medgav ett kontinuerligt samlande. Denna artikelförfattare blev närmare bekant med Nils vid Ahlströms "onummerade" auktion nr 16, en beige katalog - en auktion som hölls i Düsseldorf Tyskland 1977 - i samarbete med Anders Ringberg. Där och då såldes ett urval svenska mynt av ättlingar till dr Otto Smith, populärt kallad "Brännvinssmithen", för hundra år sedan stor samlare, donator etc. Jag var den klart yngste på plats, 20 år gammal, och hade börjat fylla kostymen och närvaren efter min far, Rune, som avlidit tidigare samma år. Tillrest genom arrangemang av Bjarne Ahlström kunde närvarande samlare umgås i tre dagar, vid såväl visningar som middagar och för de som önskade (dock ej jag själv) kortspel och dryckjom natten lång. Nils var heller inte "gambler" utan föredrog numismatiska samtal under kulinariska former varvid vi tillbringade kvällens många timmar med stimulerande samtal. Trots min ungdom var jag för min ålder både kunnig och medveten på ett sätt som under samtalens gång imponerade på Nils, varvid han till och med beklagade att hans son inte alls visat samma intresse. På så sätt lärde jag känna och förstå Nils speciella och noggranna samlarkaraktär, vilket varit ledstjärna i hans urval och uppbyggnad av sin svenska samling. Under många år därefter hände det att vi blev

varandras konkurrenter men också att han - ofta genom långa trugande diskussioner - kunde visa sig värdig förvärva enskilda klenoder från min samling, just för att de kom till en person som rätt förstod att motivera sig inför mig och på så sätt visa såväl objektet samt tillfället uppskattning. Andra trevliga tillfällen var när Lindberg och Algård besökte mitt hem i då Norrköping under 1990-talet, besåg, beundrade och diskuterade mynt av gemensamt intresse. När småningom Lindberg på grund av sämre syn valde att besegla sin kära svenska samlings öde och under ordnade former medge auktionering, anlitades Myntauktioner i Sverige AB (MISAB), det numera välkända och i Sverige marknadsledande auktionsföretaget, som är ett av Svenska Numismatiska Föreningen helägt aktiebolag. Således lanserade MISAB en ny form av publicitet genom att dels producera ett samlingskatalog över hela den svenska samlingen i löpnummerordning (men utan minipriserna utsatta). Auktionerna delades dock upp på två kataloger (med jämnna respektive udda objektsnummer som indelningsgrund) och avhölls med ett års tidsskillnad 2015 respektive 2016. Bland bemärkta klenoder som Nils förvärvade av mig direkt eller har tillhört mig kan framhållas Hedemoraklipplingen (1521-22), efter Algård till artikelförfattaren och 10 år senare vidare till Frösell, 2 mark 1544 (fortfarande det enda kända i privat ägo), 12 öre klipping 1543 (troligen det enda äkta i privat ägo, emedan Sven Svenssons exemplar sannolikt ej är äkta), Norrköpingsören 1626, 1/2 öre koppar 1624 samt några ytterligare viktiga kvalitetsklenoder från 15-1700-talen. Hithörande proveniensnoteringar i den tryckta katalogen är dock tyvärr ofullständiga. Det samlade resultatet av dessa båda auktioner måste anses storartat och visar på vad en kunnig samlare beredd att uppoffra sig ekonomiskt kan åstadkomma över en längre tidsperiod. Inte minst nådde Lindberg till slut stora ekonomiska framgångar med Dalern 1534 (barettten) - omslagsmynt på Lindbergs bok om sin typsamling riksdlarar - Åbo 8 öre klipping 1557 i utsökt skick, samt den episka praktfulla Kristina riksdlarn 1633.

Samling Ertzeid

Under det senaste decenniet, fram till 2016, upplevde den svenska samlarvärlden något av en dammsugareffekt på auktionerna. Det var inte endast inom områdena dyrbara guldmynt och stora silvermynt utan även på lågvalörer, såväl årgångs- som typmynt i gott skick, oavsett metall.

Ganska få kände till vem denne envetne samlare var, men till slut framstod Ottar Ertzeid - en norrman - i eget namn och person. Det skulle visa sig att Ertzeid gjort en högt uppburen karriär i det norska bankväsendet och haft mycket ekonomisk medvind i sina förtjänster. Därmed kunde denne norske "gutt" med stora frihetsgrader ägna sig åt hobbyt att samla mynt och det blev i stor skala, genom egen närväro men också genom ett sofistikerat system av inköpsbulvaner. Därför hade få klart för sig att väldigt mycket samlades på en hand. Ertzeid hade åtminstone sedan 1990-talet framgångsrikt och energiskt byggt specialsamlingar omfattande såväl danska som norska mynt, Schleswig-Holstein samt svenska besittningar. Dessa samlarmässiga framgångar gav mersmak och till slut framstod även de svenska myntserierna som en lockelse, troligen inte minst för att kanske kunna bli alla tiders "värsting" i kompletthet för dessa tre nordiska länder. Ertzeid var alltså en av dessa marknadsaktörer som med stor kapacitet påverkade nivåhöjningarna inom samlarvärlden. Ertzeid har dock inte bara varit en till kapitalet stärkt individ utan även haft genuina samlar- och studieambitioner, att forska, lära, veta samt därmed utveckla även ett gediget numismatiska bibliotek. Han har också varit extremt nog sam utveckla provenienskedjor, föra sådana noteringar och inköpsuppgifter, ofta från andra auktioner världen över. Det avsåg ju inte typsamlande utan årtalssamlande samt i förekommande fall väsentliga varianter. Ertzeid hade den goda turen att så mycket material av svenska intresse under relativ kort tidsrymd kom ut på marknaden. Men, Ertzeid var inte ensam om jakten på klenoderna. En annan fortfarande i högsta grad aktiv norrman hamnade också i sällsynt gynnsamma ekonomiska omständigheter, vilket oundvikligen ledde till konfrontationer dessa båda norrmän emellan i auktionsalarna. Trots att båda norrmännen med svenska mått mätt anses stora, visade sig den andra norrmannen vara några divisioner värre i resurser till disposition. Då inga underhandsdiskussioner om jämkning av intressen ledde till framgång, insåg Ertzeid - inte utan smärta och sorg - att de ursprungliga höga målsättningarna fick skrinläggas. Det blev dags att dra ett streck och återföra till marknaden stora mängder mynt, stort som smått, dyrbart som normalt. Så skedde med de norska mynten som auktionerades av Oslo Myntgalleri i Norge, samt danska mynten, Schleswig-Holstein och svenska besittningarna, som auktionerades genon Künker i Osnabrück. Småningom blev

det MISAB som drog längsta strået att få auktionsuppdraget vad gäller de rikssvenska mynten. Det blev naturligtvis som för de övriga auktionsföretagen också en bekväm sits att ta del av Ertzeids egen dokumentär av samlingarna, ett förarbete som Ertzeid var angelägen skulle följas till punkt och pricka! Exempelvis skulle mynten säljas med de kvalitetsbeteckningar som de köpts (vilket i en del flagranta fall visade sig vara avsevärt upp och ner). I övrigt följe man den Lindbergska modellen för marknadsföringen, genom att utge ett samlingsverk, en totalkatalog över Ertzeid svenska mynt, samt fördela dessa på tre auktioner 2017-2018 med vardera ett halvår emellan. Fördelningen blev denna gång vad tredje löpnummer enligt huvudkatalogen. Retrospektivt har Ertzeids tre auktioner visat imponerande resultat var beträffar särskilt de över 200 rikssvenska guldmynten som ånyo äntrat marknaden och nått nya samlare eller de som var Ertzeids budmotståndare vid föregående inköpstillfälle men nu ganska oförhappandes ånyo fick "andra eller tredje chansen" på samma mynt. Studerar man enskilda exemplar av samma mynt och dess vandringar under de senaste 10-15 åren är det mer norm än undantag att dessa exemplar under perioden ökat 2-3 gånger i slutpris. Med silver- och kopparmynten har det prismässigt varit ömsom vin och vatten, vilket närmast beror på att mellankvaliteterna i förhållande till den allmänna förekomsten på marknaden av samma typ, årtal eller variant inte medgett motsvarande efterfrågetryck som bland de allmänt mycket rarare guldmynten. Notabelt är dock att nästan samtliga mynt ändock sålts, vilket är ett bra mått på marknadens aptit och ekonomiska resursbas att svälja utbudet. Detta måste därför anses vara ett oerhört starkt och övertygande argument för att samlarmarknaden är tillräckligt bred för att var sund nog att "fånga upp" majoriteten av gångbart och efterfrågt numismatiskt material.

Sverige-händelser och omvärlden i stort

Utöver de ovannämnda stora händelserna tillhörande den svenska myntmarknaden finns ytterligare intressanta skeden att erinra om. Som aviseras i Samlad Glädje 2009 har sedan dess MISAB, auktionsföretaget helägt av Svenska Numismatiska Föreningen (SNF), utvecklats till ett nav och effektivt maskineri, som idag helt dominrar den svenska myntauktionsmarknaden. Under hösten 2019 firar auktionsföretaget MISAB sitt 10-årsjubileum och har inför höst-

säsongen genomfört 32 slagauktioner och 19 internet-baserade auktioner, inalles 51 stycken auktionshändelser av rang, de senaste åren med 100-150 deltagare per auktion närvarande i salen. Företaget har sedan etableringen letts av dess energiske VD Dan Carlberg som med sitt team medarbetare kan blicka tillbaka på en enastående serie auktioner med blandat utbud varav många stora men också små svenska klenoder och rariteter passerat revy och dokumenterats i bild och beskrivningar i fina tryckta och digitala kataloger. Det samlade klubbade resultatet under dessa år överstiger 200 miljoner svenska kronor! Några av senaste årets specialauktioner med vikingamynt, kopparmynt och numismatisk litteratur har stimulerat marknaden från 2009 års prisnivåer till mestadels nya höjder. Vem kunde för 10 år sedan tro att en Anund-penning med vikten 1 gram silver, förvisso den bästa kända med utmärkt proveniens, skulle betinga över 600000 kr inklusive slagavgifter. När Per Arnafalks samling kopparmynt såldes i den avlidne samlarens hemstad, Malmö, överträffade klubbade priserna på ett par dussin enskilda koppareksemplarer de vildaste förhandsgissningarna och visade som oftast att etablerade eftersökta rariteter i utmärkt skick kan vara mer än guld värdta trots att det oädra metallvärdet kontrastfullt *bara* betingar någon eller några nutida kronor.

Tillströmningen av material härstammar inte minst från äldre medlemmar av SNF där samlaren

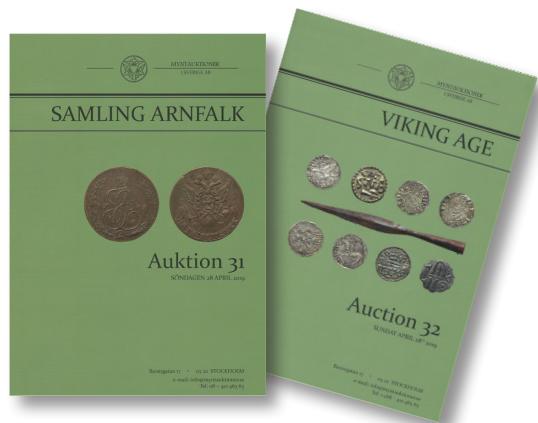

Fig. 4. I tiden ligger att specialsamla mynt i tematisk form. Fördelen är att man kan uppnå fina och ganska kompleta typsamlingar kryddade med rariteter och toppkvaliteter. Per Arnafalks auktionserade kopparmyntsamling är ett sådant exempel. Auktionskatalogen "Viking Age" innehöll ett mångskiftande material från olika inlämtnare, toppat av det bästa kända kvalitetsexemplaret av en penning med kunganamnet Anund i myntets omskrift!

själv eller anförvanterna av arv bestämmer sig för att nyttja MISABs kapacitet och tillgång till kompetens och marknadsposition. Därtill ska påminnas att MISAB delar ut ett överskott till SNF och särskilda angelägna numismatiska forsknings- och publiceringprojekt. Många namnsamlingar har under detta decennium sålts, utan inbördes ordning kan nämnas Ungfeldt, Lindblom, Ivarsson, Berggren, Frösell, Rosenlund, Törngren, Ertzeid. Därtill kommer flera viktiga specialsamlingar av kopparmunt (Arnfalk) och vikingatidsmynt, de avverkade pollettsamlingarna från Lundberg och Stam, samt Lundbergs arabiska mynt. MISAB har dessutom haft förmånen att avyttra vid lämpliga tillfällen myntmaterial ur den till Svenska Numismatiska Föreningen donerade Sven Svenssons samlingar. Därmed har värdena av dessa donerade mynt händelsvis utvunnits med ofta ytterst goda resultat, vilket alltså kan anses vara en kombinerad effekt av rara, utsökta och eftertraktade mynt å ena sidan, samt en fin exponering och marknadsföring genom MISABs försorg å andra sidan. Härutöver har naturligtvis många fantastiska mynt sålts utan att säljande ägarnamnen framgått, en diskretionspekt som får respekteras.

För egen del måste jag särskilt framhålla upplevelsen av Ungfeldts och Ivarssons samlingar som innehöll många utvalda typmynt inköpta via anbud på de stora auktionerna och hos mynthandlarens lagerlistor under 1950-talet och framåt. Såväl Ungfeldt som Ivarsson, hemmahörande i Skåne, var inga allmänt kända samlare och umgicks heller inte speciellt i de numismatiska kretsarna. Därför var deras "tysta samlande och inköp" en svår nöt att knäcka, mynten var som bortblåsta, en ganska frustrerande situation för provenienssamlarna. Det var därför enastående njutbart att få uppleva "live" många sådana fina exemplar av stora som små mynt i fint skick och ofta med god patina, kända enbart från bilder i auktionskatalogerna eller från de auktionsvisningar jag bevistat. Den intresserade uppmuntras verkligen att anskaffa dessa inbundna och fina auktionskataloger som ger en enastående insikt i utbudet och förekomster av kvaliteter etc. Sådana auktionskatalogsviter, tillika föregångaren Ahlströms med flera, tillhör med sina förträffliga bildmaterial de klassiska dokumentära källorna till myntmarknadens omsättning i gångna tider och källa ur vilken man kan analysera och extrahera erfarenheter om förekomster, försäljningsfrekvens, normerande kvalitetsbedömning och dynamiken i prissvängningarna.

I det vakuum som uppstod efter att Ahlströms auktioner upphörde 2004 inträdde ett annat nybildat auktionsbolag på marknaden, AURUM, med ett kunnigt och energiskt ägarteam. Efter 7 fina auktioner med bra resultat fann man dock anledning att pausa med verksamheten, vilket ledde till att parterna fortsatt var och en med sina egna verksamheter. Philea med Myntkompaniet har hela tiden fortsatt kontinuerligt med sina myntavdelningar och halvårsvisa numismatiska kvalitetsauktioner. Ofta tack vare sin dominans på den nordiska frimärksmarknaden och fysiska representation i olika nordiska länder och landsdelar attraherar man också myntinlämningar, ibland av rejält format. Minnesvärt är inlämningen av en samling, Lars Bruhn från Uppsala, som var särskilt aktiv under 1950-60-talen och förvärvade många fina mynt från de första SNF-auktionerna (på den tiden stencilerade listor utan bilder) av donerade mynt ur Sven Svenssons samlingar. Nu över 50 år senare framkom en del mynt som ur en tidskapsel där man förvånad konstaterade vilka sköna exemplar som faktiskt hade sålts då men där ingen levande person längre visste vem som hade köpt. En annan inlämning, från en antikhandlare ledde till en 8 dalers plåtmynt som för några år sedan nästan nådde 2 miljoner kronor i totalt klubbat pris. En synnerligen attraktiv och omfattande samlings norska mynt lockade storpublik där även en av klenoderna nådde en bit över 2 miljoner kronor i slutförslag. Frimärkshuset har fortsatt mobilisera auktionsavdelningar för mynt, medaljer och sedlar, har en lojal publik som också resulterar i goda priser.

Ett på antikauktionsmarknaden välkänt företag, Bukowskis, figurerar då och då med enstaka utbud av numismatiskt intresse. Sent år 2009, på deras 554:e auktion som utrop nr 800, framkom oväntat ett fantastiskt ephemerum objekt med historik av högsta karathalt. Det rörde sig nämligen om ett skrin, schatull, tillverkat av den framstående ebenisten Haupt, avsett att förvara en förnamlig gåva av guldsmedaljer som Gustav III förberett att呈现出 till Peter av Holstein-Gottorp, på besök i Stockholm 1780. Så skedde och allt var fritid och fröjd tills 1918 då politisk oro påverkade omständigheterna för släkten. Detta resulterade i att olika samlings och föremål såldes under 1920-talet. Guldsmedaljerna kom i olika omgångar ut på marknaden varav en del nått och stannat i svenska samlings. Skrinets vägar är inte lika tydliga men i vilket fall kom det så ut och såldes på auktionen hos Bukowski för ett imponerande pris, 1,5 miljoner kr + %. Bukowski

Fig. 5. Kunskapsutveckling är en viktig del av myntstudiernas och -samlandets nytta med glädje. Vårt lands främsta expert på Sveriges första vikingatida präglingar, Brita Malmer, presenterade sitt Magnum opus år 2010 - en del av Den Svenska Mynthistorien, utgiven i Svenska Numismatiska Föreningens regi. Bland svenska jubilerande myntklubbbar har exempelvis Linköpings Skilling Banco bidragit år 2009 med en trevlig antologi innehållandes medlemmars varierande artiklar.

var också auktionist av en 8 daler plåtmynt som fungerat som soffbord. Trots monteringsspår på baksidan och visst slitage såldes den i skarp konkurrens till en finländsk entreprenör för i storleksordningen 1,5 miljoner kronor. I Uppsala gjorde auktionskammaren där i december år 2016 en liknande försäljningsprestation, också med en 8 dalersplåt, 1660, ett vackert exemplar, som dock klubbades för 1,75 miljoner kr plus %.

Till den svenska myntmarknadens betraktelser måste man också inkludera händelser utomlands, där svenska numismatiskt material framkommit och auktionerats. Bland de betydande exemplen må framhållas svenska objekt som ingått i den universella myntsamling som samlaren Eric Newman (avled 2017 vid en ålder av 106 år), i stiftelseform, donerat för att främja fortsatt numismatisk forskning och byggande av en särskilt museiflygel för förvaring av huvudsamlingen. Newmans samlargärning räknas till de legendariska i USA och hans samlningar har underhand inbringat över 55 miljoner dollar, lejonparten därav amerikanska mynt, sällsyntheser och toppkvaliteter, alltsammans skyddskapslat. Det amerikanska auktionsföretaget Heritage har under åren kring 2013-14 haft uppdraget

auktionera valda delar varvid framkommit en del högkvalitativt material, som inköpts av Newman bl.a. i Stockholm under 1930-talet. Stacks-Bowers, USAs äldsta mynhandel- och auktionsföretag i New York fick inlämnat en i Mexiko bosatt svensk samling, Lennart Philipson. Hans ganska allsidiga typsamling svenska mynt var i många stycken representativ och innehöll också en del klassiska rariteter, bl.a. Sigismund-daler. Katalogen och auktionen 2016 fick god uppmärksamhet i Sverige. Ett annat auktionsföretag, Ponterio, hanterade en i USA bosatt finsk samlares kollektion, innehållandes en del fina typmynt. Också den försäljningen blev en stor framgång. Likaså sålde man en samling plåtmynt där vissa enstaka pärlor härstammade från inköp i Uppsala. Således överraskar omvälden ibland med att frambringa såväl enstaka mynt som samlingar som dittills varit okända i Sverige. Även svenska medeltidsmynt har rosat marknaden utomlands, bland annat en Anund-penning, auktionerad 2018 i Warsawa.

Auktioner och mässor i all ära, men landet inhysar också föreningsaktiviteter av dignitet där myntmarknaden också gör sig gällande. Här frodas kunskaps- och erfarenhetsutbyten, studieresor företas och föredrag av god klass presenteras. Att vara myntsamlare är för en del lika mycket och väsentligt en social aktivitet, att umgås med likasinnade och njuta av kunskap och vackra ting, oavsett vem som äger dem. För några klubbar har det varit möjligt att aktivera sig med publiceringar av antologier med läsvärda numismatiska artiklar. Numismatiska klubben i Uppsala är en föregångare, såväl med sina minnesantologier 1999, 2009, samt nu 2019, men därutöver med en rad tryckta auktionskataloger över mynt, medaljer, polletter och numismatisk litteratur. Linköpingsklubben Skilling Banco presterade till sitt 40-årsjubileum år 2009 en antologi kallad Numismatiska axplock, med intressanta och läsvärda artiklar av klubbens medlemmar. Stockholms och Sigtuna myntklubbbar är båda mycket aktiva med medlemstidningar, auktionslistor och välbesökta månatliga medlemsmöten med auktioner och andra inslag. Det är viktiga inslag i den numismatiska stafettlinjen alla myntsamlare med kollegial känsla medverkar till att föra vidare. I samarbete med Kungliga myntkabinettet (KMK), Stockholms myntklubb med flera återupplivades 2014-16. Myntets dag med familjeaktiviteter, program för allmänheten och spännande aktiviteter för de yngre.

Fig. 6. FRIMYNT i Helsingborg är Sveriges största traditionella myntmässa - ett värtecken i branschen och en livlig möteplats för handlare och samlare, från när och fjärran!

Myntmarknaden är ju en syntes av vad vi alla berörda och intresserade gör den till. Ökad medvetenhet, kunskapsutveckling och spridning av nyheter genom olika forum ger näring till intresset för numismatik, lockelse till nya intressenter att engagera sig, medverka, samla, lära, veta! Här har särskilt aktiva bloggare kallade Falcoin, Ingemar, Gorgon och Myntbloggen haft mycket positiv inverkan. Vi har även upplevt allmänhetens positiva influenser från TV-serier, frågesporter, bokutgivningar och andra events. Det är en ständig samverkan mellan intressenter och parter. Privata myntträffar är populära forum som också fyller behov och uppmuntras. Att Kungliga myntkabinetts genom politiska beslut nödgats finna sig i en flytt från Slottsbacken åter till Historiska Museets komplex under renovering och omdaning är ett tidsödande projekt, inlett 2016, som vi förmodligen inte ser möjligheten njuta resultaten av förrän bortom 2020. Ett uppdrag och en aktionsgrupp bildades ur resterna av Myntkabinetts Vänner av engagerade oberoende nyckelpersoner för att mobilisera krafter mot det politiska beslutet med alla dess konsekvenser, inte minst av ekonomisk karaktär bortom rim och reson. Även om önskvärt tillbakadragande eller modifiering av beslutet inte kunde uppnås, gjorde engagerade aktörer en insats för att inte stillatigande acceptera det som blivit faktum. Påverkat av andra interna händelser underhand har personalsituationen på KMK radikalt förändrats vilket också uppmärksammats vikten av nya rutiner och säkerhetsarrangemang. Med forskning och dokumentation i förgrunden

finns mycket att göra. År 2010 levererade Brita Malmer sitt storverk om våra första svenska mynt, epoken runt Olof Skötkonung och hans son, Anund Jakob, varvid organiserades ett heldagssymposium med presentationer och dialog om olika företeelser och synsätt (se vidare referat i SNT nr 6: 2010). KMK med flera instanser har tillfört marknaden en del nya referensalster. Andra projekt understödda av de numismatiska stiftelserna har frambringat intressanta bokverk, nu senast i december 2018 om Brenners samlingsars öde och dokumentation borta i Moskva. Den Svenska Numismatiska Föreningen, tillsammans med Nordiska Unionens föreningsmedlemmar, anpassar sig till verklighetens kostymer och prioriteringar, dock med fortsatt utgivning av redaktionella medlemstidningar av mycket hög klass. Skriftserien om den svenska mynths historien fortlever med goda krafter som lägger möjlig energi på nya arkivinformationer som påverkar vår förståelse och behov av reviderade uppfatningar om förståelsen kring myntepokerna. Vi ser fram emot kommande epokers utgåvor. Sist men inte minst ska hågkommas de myntvärderingsböcker som utges, exempelvis den snart 50-åriga Myntboken av Tonkin, samt kommande nya initiativ på specialområden som referensverket Bernadotteperiodens mynt (utgivet våren 2019 av Christina Hamrin), guldkrant, kastmynt, ettören (monografen Karl XI är en lovvärd utgåva). Med Ebay och Tradera auktionsajter saknas inte sysselsättning om man vill hålla sig ajour. Vilka härliga tider att allmänbilda sig i....!

Illustrationer

Tack till Kjell Holmberg som står bakom samtliga illustrationer i denna artikel.

English summary

The Swedish coin market is as active or more than any time before. This is validated by well-structured auctions organized by MISAB, a company owned by the Swedish Numismatic Society, for the benefit of sponsoring numismatic research and publishing and support general marketing and enhancement of our hobby in the society. The collectors are not only well-informed today, they are active and spiritual in their bidding, and even so research-oriented. The past 10-15 years have seen great old holdings of numismatic Swedish material enter the Swedish market, both as fresh addition, and as re-circulation of classic provenance coins of great importance. Key-names are the Bonde collection of Ericsberg, the Hagander collection, the Lindberg collection and Ertzeid collection. The impact of valuable collection material entering the market has proven to have rather a positive than, as might be feared, a negative effect. The popularization of encapsulating coins for proper storage, proof of genuineness and independent

assessment of condition of specimens is spreading from the US through the European and Asian markets. This influx has radically added attraction to new collectors, additional purchase power and globalization of the market. Collecting Swedish coins is not any more a local affair. Swedish numismatic objects attract a world-wide audience, not only due to their artistic beauty and technical production, but also to place in European historical context and general admiration of royalism. Gold coins, plate money and prime quality larger silver coins and medals have been commercial winners during the beginning of the 21th century. Categorically, carefully analyzed market statistics evidence tell us most material in collectable decent grades have increased 200-300 percent over the 15 past years. As collecting habits have a confirmed tendency to vary in a cyclical way, there are solid hopes that underperforming areas - whether due to ignorance or other priorities - such as copper coins, tokens, less high condition items, "viking" coins, will demonstrate forthcoming increased strengths, gain momentum and offer attractive opportunities ahead. Armed with old and modern revised knowledge, the educated and self-aware collector and student will discover many moments of gratitude and satisfaction for future decades of the hobby.